

Bölüm 5

MÂTURÎDÎ'NİN TE'VÎLÂT'INDA KIRAAT-I AŞERE DIŞINDAKİ KIRAATLERİN ARAP DİLİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Mustafa ŞEN¹
Hasan UÇAR²

GİRİŞ

Kıraat kelimesi قرأ filinden mastar olup “okumak” anlamına gelmektedir. (er-Râzî, 1999: 249; İbn Manzûr, 1414: I, 128) Kaynaklarda kıraatin ıstılah manası ile ilgili pek çok tanım vardır. Bunlardan birisi İbnu'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) tarifidir: “Kıraat, Kur'ân kelimelerinin okunma biçimini ve bu kelimelerdeki ihtilafı, râvîlerine nispet ederek bildiren bir ilimdir.” (İbnu'l-Cezerî, 1999: 9) ez-Zurkânî'nin (ö. 1367/1948) tarif de şöyledir: “Kıraat imamlarından birinin, rivâyetler ve tarikler aynı olmakla birlikte, Kur'ân âyetlerini başkalarından farklı şekilde okumasıdır.” Bu özlü tanımların yanı sıra farklı yönleri dikkate alınarak kıraatin başka tarifleri de yapılmıştır. Birbirine yakın olup kıraatin farklı yönlerine işaret eden bu tanımları ez-Zurkânî *Menâhîlu'l-irfan* adlı eserinde derlemiştir. (ez-Zurkânî, tsz: I, 441-455) Şifahi olarak başlayan kıraat ilmi genişleyen İslam coğrafyasına yayılması ve ehlinin azalması gibi sebeplerden ötürü II. asrın başlarından itibaren yazıya dökülmüştür. (Karaçam, 2011: 268-275)

Kur'ân'ın bazı kelimelerinin farklı okunuş şekillerini ifade eden kıraatler, Kur'ân'ın anlaşılmasına etki eden en önemli amillerden birisidir. Diğer bir ifadeyle kıraatler Kur'ân'ın hem lafzı hem de manasıyla ilişkili bir kavramdır. Daha sonra geleceği üzere kıraatin kabul şartlarından olan “Bir vecihle de olsa Arap diline uygunluk” şartı kıraatlerin tespitinde Arapçanın etkisini göstermektedir.

Bu çalışmada el-Mâturîdî'nin *Te'vilâtu Ehli's-Sunne* adlı eserinde bulunan kıraat-i aşere dışındaki “harf” diye nitelendirdiği kıraatlerin lügavî açıdan ve tefsire etkisi bakımından bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Bilindiği üzere Kur'ân fonetiği/tilaveti vahyin nüzülüyle birlikte sahabenin ilgi alanı içerisine dahil olmuş, namazlarda Kur'ân tilavetinin emredilmesinden sonra da bu ilgi, zorunluluk

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Aksaray Ün. İslami İlimler Fak. Tefsir Anabilim Dalı.

² Dr. Öğretim Üyesi, Selçuk Ün. İslami İlimler Fak. Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı.

kıraatler neticesinde beliren işârî, tasavvufî ve fikhî yorumlarda da bulunmuştur.

İbn Abbas, İbn Mes'ûd, Ubey ve özellikle de Hz. Hafsâdan gelen ve âyetlerin yorumunu etkileyecek kıraatleri eserine alan el-Maturîdî'nin zikrettiği harfleri/kıraatler, Kur'ân'ın o dönemde nasıl okunduğundan ziyade nasıl anlaşıldığını göstermesi bakımından önemlidir. el-Maturîdî Kur'an yorumları açısından mezkûr kişilerden gelen kıraatleri daha değerli bulmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Abdurrazzak b. Hemmam, Ebû Bekr, *Tefsiru Abdurrazzak*, (thk. Muhammed Abduh), Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
2. el-Ahfeş el-Evsat, Ebu'l-Hasan Saîd b. Mes'ade, *Me'âni'l-Kur'ân*, (thk. Hudâ Mahmud), Kahire, Mektebetu'l-Hancî, 1990.
3. İbn Âşûr, Muhammed Tahir Aşûr el-Tunusî, *et-Tahrir ve't-Tenvîr*, Tunus, ed-Dâr et-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984.
4. İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Galib, *Tefsiru İbn Atiyye*, (thk. Abdusselam Abduşşafi), Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1402.
5. el-Bikâ'î, Ebu'l-Hasan Burhaneddin İbrâhim b. Ömer, *Nazmu'd-Durer fî Tenâsubi'l-Âyâti ve's-Suver*, Kahire, Dâru'l-Kutubi'l-İslâmî.
6. Birişik, Abdulhamit, "Kıraat", *DİA*, XXV, 431-433.
7. el-Cessâs, Ahmed b. Ali, *Ahkamu'l-Kur'ân*, (thk. Muhammed Sadık el-Kamhâvî), Beyrut, Daru İhyau't-Turasi'l-Arabiyyi, 1985.
8. İbnu'l-Cezerî, Şemsuddin Ebu'l-Hayr, *Muncidu'l-Mukriin ve Murşidu't-Tâlibîn*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
9. İbn Cinnî, Ebu'l-Feth Osman b. Cinnî el-Mevsilî, *el-Hasâis*, Kahire, el-Hey'etu'l-Mısriyye'l-Âmme.
10. -----, *en-Neşr fi'l-Kirââti'l-Aşr*, (thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ), el-Matbaatu't-Ticariyyeti'l-Kubrâ, tsz.
11. Çantay, Hasan Basri, *Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i Kerim*, İstanbul, Çantay Kitapevi, 1988.
12. Çetin, Abdurrahman, *Yedi Harf ve Kıraatler*, İstanbul, Ensar, 2010.
13. Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Süleymen b. el-Eş'ab b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdi es-Sicistânî, *ez-Zuhd*, (thk. Ebû Temîm Yasir ve Ebû Bilal Ganim b. Abbas), Dâru'l-Mişkât, 1993.
14. Derviş, Muhyiddin, *İrabu'l-Kur'âni'l-Kerim ve Beyânüh*, Humus, Dâru'l-İrşâd, 1415.
15. İbn Ebi Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim*, (thk. Es'ad Muhammed et-Tîb), Suud, Mektebetu'l-Bâz, 1993.
16. Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf b. Hayyân Esiruddîn el-Endelûsî, *el-Bahru'l-Muhît fi't-Tefsîr*, (thk. Sıdkı Muhammed Cemil), Dâru'l Fikr, Beyrut-1420.
17. Ebu'l-Ferac el-Cevzî, Cemaluddin Abdurrahman, *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, (thk. Abdurrezzak el-Mehdi), Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-Arabiyyi, 2002.
18. Ebû İshak ez-Zeccâc, İbrahim b. es-Serâ b. Sehl, *Me'âni'l-Kur'ân ve İrâbuh*, Beyrut, Âlemu'l Kutub, 1988.
19. el-Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyad b. Abdullah ed-Deylemî, *Me'âni'l-Kur'ân*, (thk. Ahmed Yusuf Necâti, Muhammed Ali Neccâri Abdulfettah İsmail), Mısır, Dâru'l-Mısriyye.
20. İbn Haleveyh, Ebû Abdullah Huseyin, *el-Hucce fi'l-Kirââti's-Seb'* (thk. Abdul'âl Sâlim Mekrem) Beyrut, Dâru'ş-Şurûk, 1401.
21. İbn Hişâm el-Ensârî, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn b. Yûsuf, *Muğni'l-Lebib an Kutubi'l-E'arib*, (thk. Mâzin el-Mubârek, Muhammed Ali Hamdullah), Beyrut, Dâru'l Fikr, 1985.
22. Heyet, *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.
23. Karaman, Hayreddin, "Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi," İslami Araştırmalar Derg., 1991, 5. cilt – S. 4, s. 290-291.

İlahiyat Araştırmaları II

24. el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, Kahire, Dâru'l-Kutubu'l-Misriyye, 1964.
25. İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl, Cemaluddin Muhammed, *Lisânu'l- Arab*, Beyrut, Dâru Sâdır, 1414.
26. el-Maturidî, Ebû Mansur Muhammed, *Te'vilâtu Ehli's-Sunne*, (thk. Mecdi Baslum), Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.
27. Mekki b. Ebi Talib, Ebû Muhammed, el-İbâne an meâni'l-Kur'an, Dâru nehdat-i Mısır,
28. Mukâtil, Ebû Abdurrahman b. Suleyman, *Tefsiru Mukâtil b. Suleyman*, (thk. Abdullah Mahmud), Beyrut, Daru İhyai't-Turas, ts.
29. er-Râzî, Fahrudin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Beyrut, Daru İhyau't-Turasî'l-Arabiyyi, 1999.
30. er-Râzî, Zeynuddin Ebî Abdilleh, *Muhtârû's-Sihâh*, (thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed), Beyrut, el-Mektebetu'l-Asriyye, 1999.
31. es-Sa'lebi, Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim Nisâbüri, *el-Keşf ve'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*, (thk. el-İmâm Ebû Muhammed b. Âşûr), Beyrut, Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, 2002.
32. es-Semerkindî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Bahru'l-'Ulûm*, tsz.
33. es-Sevrî, Ebû Abdillâh Süfyanb. Said, *Tefsiru's-Sevrî*, Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-Arabiyyi, 1983.
34. İbn Sîde, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *el-Muhkem ve'l-Muhitu'l-Azam fi'l-Luga*, Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-İlmiyye, 2000.
35. es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *el-İtkân fi 'Ulûmi'l-Kur'an*, (thk. Ebu'l-Fadl İbrahim), Mısır, 1974.
36. -----, *ed-Durru'l Mensur*, Beyrut, Dâru'l Fikr, tsz.
37. et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, (thk. Hamdi b. Abdilmecid), Kahire, Mektebetu İbn Teymiyye, 1994.
38. et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l Beyân fi Te'vili'l Kur'an*, (thk. Muhammed Şakir), Muessesetu'r Risâle, 2000.
39. et-Tusteri, Ebû Muhammed Sehl b. Abdilleh, *Tefsiru't-Tusterî*, (thk. Muhammed Basil), Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
40. et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sunen*, (thk. Ahmed Muhammed Şakir-Fuad Abdalbaki ve İbrahim Adva), Mısır-1975.
41. el-Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed, *el-Vecîz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, (thk. Safvan Davudî), Beyrut, Daru'l-Kalem, 1415.
42. -----, *el-Vasît fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Mecid*, (thk. Adil Ahmed Abdulmevcud), Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, tsz.
43. Yahya b. Sellâm Ebî Sa'lebe et-Teymî, *Tefsiru Yahya b. Sellâm*, (thk. Hind Şelebi), Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-İlmiyye, 2004,
44. ez-Zemahşerî, Ebû Kasım Mahmud b. Amr, *el-Keşşâf an Hakâkiki Ğavâmidit Tenzil*, Beyrut, Dâru'l Kitâbi'l Arabî, 1407.
45. ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'an*, (thk. Ebû'l-Fadl İbrâhîm), Beyrut, tsz.
46. -----, *el-Bahru'l-Muhit fi Usûli'l-Fikh*, Beyrut, Daru'l-Kutebî, 1994.
47. ez-Zurkânî, Muhammed Abdulazim, *Menâhilu'l-Irfan*, Matbeatu İsa el-Bâbi el-Halebî, tsz.